

מסורת הש"ס

- א. קידושין נה. א. ילקוט שפסחים שנה, ראה תמצא.
- ב. פסחים כג. ב. ניר כט. א. קידושין נה. א. בבא קמא עב. א.
- ג. ירושלמי פסחים פ"ב ה"א. שם ערלה פ"ג ה"א.
- ד. הולין צג. ב. ילקוט יושלח פלב.
- ה. פסחים כג. ב.
- ו. הולין ג. ב.

גרמנות

- ואיך חולין בכמ"י: ורי יהודה חולין.
- וחלבה וגידה התורה בכמ"י: וחלבה וגידה התורה.

ומסיקים מלשון הכתוב: אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה כשם שאסורים הן באכילה כן הם אסורים בהנאה. ושואלים: ורי מאיר שלשיטתו לומדים מנבלה שכל איסורי תורה אסורים בהנאה, מה הוא מדייק מהכתוב? שהרי הוא אינו צריך ללימדו זה

א **אוֹתוֹ אֶתְּהָ מְשַׁלֵּיךְ לְכֹלֵב, וְאִי אֶתְּהָ מְשַׁלֵּיךְ לְכֹלֵב כֹּל אִיסוּרֵינִי שֶׁבְּתוֹרָה. - וְרַבִּי מְאִיר: אוֹתוֹ אֶתְּהָ מְשַׁלֵּיךְ לְכֹלֵב, וְאִי אֶתְּהָ מְשַׁלֵּיךְ לְכֹלֵב חוּלֵינִי שֶׁנִּשְׁחַטוּ בַּעֲזוּרָה. - וְאִידֵךְ: יְחוּלֵינִי שֶׁנִּשְׁחַטוּ בַּעֲזוּרָה לָאו דְאֻרֵייתָא הִיא.**

א **מְתִיב רַבִּי יִצְחָק נִפְחָא: יְהִרִי גִיד הַנֶּשֶׁה, דְרַחֲמָנָא אָמַר "עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׁה", וְתַנּוּ: יְשׁוּלַח אָדָם יָרֵךְ לְנֹכְרִי, וְגִיד הַנֶּשֶׁה בְּתוֹכוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְקוֹמוֹ יִכְרֹ! - קֶסֶבֶר רַבִּי אֶבְהָה: הַכֶּשֶׁהוּתָרָה גְבִילָה - הִיא וְחֻלְפָה וְגִידָה הוּתָרָה. - הַנִּיחָא לְמָאן דְאָמַר יֵשׁ בְּגִידוֹ בְּנוֹתָן טַעַם! אֲלֵא לְמָאן דְאָמַר אֵין בְּגִידוֹ בְּנוֹתָן טַעַם, - מֵאִי אִיפָא לְמִימְרֵי? - מָאן שְׁמַעְתָּ לִיה דְאָמַר "אֵין בְּגִידוֹ בְּנוֹתָן טַעַם" - רַבִּי שְׁמַעוֹן, דִּתְנִיא: יְהֵאֹכֵל מִגִּיד הַנֶּשֶׁה שֶׁל בְּהֵמָה טְמֵאָה, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב שְׁתֵּימ, וְהוּן מִשְׁוֹם אִיסוּר אֵכִילַת בְּהֵמָה טְמֵאָה.**

הראשון ויבוא לאכול את הירך כמות שהוא. ולפי דרכנו למדנו שמתור לאדם ליהנות מגיד הנשה אף כי נאמר בו "לא יאכלו", וקשה לר' אבהו! ודוחים: קסבר [סבר] ר' אבהו: כשהותרה נבלה למכירה ולהנאה - היא וחלבה (החלב שבה) וגידה (גיד הנשה שבה) הותרה, וגיד הנשה הוא איפוא מן היוצאים מן הכלל המותרים בהנאה. ומקשים: הניחא דבר זה נוח לשיטת מי שאמר יש בגידו (כגון גיד הנשה) בנותן טעם כלומר שיש בהם טעם בשר, וכיון שהם כשאר הבשר הריהם בכלל נבלה, והותרו עם הנבלה. אלא למאן דאמר [קשיטת מי שאמר] אין בגידו בנותן טעם ואין הם קרוים וחשובים בשר כלל, אם כן מאי איכא למימר [מה יש לומר] שאם אינם חלק מבשר הנבלה אף לא הותרו בכלל היתר הנבלה, ומשיבים: מאן שמעת ליה [מי שמעת אותו] שאמר "אין בגידו בנותן טעם" - ר' שמעון הוא, ששינוי בכרייתא: האוכל מגיד הנשה של בהמה טמאה, ר' יהודה מחייב שתיים הן משום איסור אכילת גיד והן משום איסור אכילת בהמה טמאה.

ואתו אתה משליך כו' כל איסורין - שאמר נהן "לא תאכלו" כגון זה. ונדחיתו לטורח קרא לנשירה - לא מני לניחן ענוול. דאי לאו אותו הוה אמילא קרא לנשירה אינטריך, שלין הקדוש נהן הוה חופף שבר כל נריה. ונלמדו נמלרים "לא יחרן כלל לשגו" (שמות יא) לפיכך הקפידה תורה ליתן שכרו, וככל [שכר] הכלל מן העונות כוכבים, שהנלה ימכור לנכרי וטרפה לכלל. ורי מאיר - דנפקא ליה איסור הנלה נשאר איסורים, מודפרט ננזילה. נשלח פרט היתר דטרפה - לנפיש אינטריך, למיפרט נה היתר. משום דאי לאו דפרט ניה - הוה אמילא ליתסר נהנלה, אלא "אותו" למה לי? ומשני: לאיסור הנלה חולין שנשחטו בעזרה, דנפקא לן נהו איסור אכילה. מוכתב (דנדרים יג) "כי ירחק מניך הקדוש ונחת ואלכלת" - דריחוק מוקוס, דהיינו חוץ למתנה שכניה אתה זונת ואוכל, ואי אתה זונה ואוכל נקדוה מוקוס. ומשום דלין מפורש נהן לאו נהדיל נאכילה, אינטריך למילף להו איסור הנלה מהכא. והכי משמע: אותו נשאר משום הוה למחילה - אתה משליך לכלל - דהו מהאי קרא "ונשר נשדה טרפה" נפקא לן איסור מחילה, כגון הושיט העונות את ידו נשעת שחיטה נפרק "נשנה המקשה לילד" (הולין סה, ז). אלא יש לך חסר, הנאסר משום מחילה, ואי אתה משליכו לכלל ואיזה זה - זה חולין שנשחטו בעזרה. חולין

שנשחטו בעזרה - דאסירי נהנלה - לאו דאורייתא, נפרק שני דקדושין (נת, ח) איפליגו נה. שולח אדם ירך לנכרי - ולא מנכרין ליתול גידה, ולא נזריק שמה יראה ישראל הנזיר כשיתנה לו וילך ויקנה אותה מן הנכרי, וכסנור שניטל גידה, האיל ומוחתת יד ישראל יתה, ויהלכה גידה. מפני שמקומו ניכר - אם הוא ניטל וחס לאו. שמועין מניה וניה גיד מותר נהנלה, וקשיא לר' אבהו. היא וחלבה וגידה הותרה - לפיכך כל חלל וכל גיד מותרין נהנלה, שהן בכלל "לנר אשר נשעריך נהנלה. מפני שמקומו ניכר - אם הוא ניטל וחס לאו. שמועין מניה וניה תתנה ואלכלה" שגם הן קרוין עמה נבלה, והרי לך היתר הנלה נלאו דניה, לא שחל נזילה ולא שחל כשירה. הניחא למאן דאמר יש בגידו - טעם נשר - הרי הוא בכלל נזילה. אלא למאן דאמר אין בגידו - דאיסור נותן טעם נשר, אם נתנלו עס הנשר - אלוה לאו טעם נשר אית נהו, ולאו נזילה מיקרו. אלא כעלמות, דהן עץ נעלמת, ולא אישטרי בכלל נזילה. וען הוא ומוקרו חייבה עליו, מתי איכא למימר? ופלוניתיהו נ"גיד הנשה" (חולין נט, ז).

תוספות

ואתו אתה משליך לכלב - פירש הקונטרס: דבלאו אותו לא מצי למירש מגופיה דקרא, דאיצטריך שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שבר כל בריה. והרב יוסף דאורליני'ש מפרש: דאיצטריך למישרי עובר שהוציא את ידו, משום דמקרא ד"בשר בעדה טרפה" דייש נמי קדשים שיצאו חוץ למחיצתם בריש "בהמה המקשה" (חולין סה, ב), והוה אסרינן ד העובר בהנאה, מדאיתקש לקדשים דאסור בהנאה. כדאמר: כל שבקדש פסול - באש תשרף, ולכן איצטריך אותו לכל איסורים.

חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא - פירש הקונטרס: איסור הנאה. ולא משמע פשט ההלכה כן, אלא לגמרי קאמר לאו דאורייתא. וכן בסוף שמעתי, גבי הא דאמר איכא בגייהו חולין שנשחטו בעזרה - אי אפשר לפרש בענין אחר. ובפרק "מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני" (נזיר כט, ב) פריך: למאן דאמר כדי לחנוכו במצות - הא קמייתי חולין לעזרה! ומשני: קסבר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא. ואי לענין איסור אכילה הוה דאורייתא - אכתי תיקשי ליה היאך הקרבן נאכל, דמשמע התם שנאכל. וקשה לר' שמשון בן אברהם: דבתורת כהנים בפרשת צו גבי נותר דרש ר' יהודה: "לא יאכל כי קדש הוא" יכול חטאת העוף הבא על הספק, ואשם תלוי וחולין שנשחטו בעזרה ישרפו - תלמוד לומר "הוא". מדאיצטריך למעוטי שאינם בשריפה - מכלל דאסירי בהנאה מדאורייתא.

אורח ההלכה

- חולין שנשחטו בעזרה / חולין שנשחטו בעזרה - אסורים בהנאה. וכמנשה בתמורה. (רמב"ם, ספר קדושה, הלכות שחיטה, פ"ב ה"ב).
- ירך ובתוכה גיד הנשה / מותר לשלוח לנכרי ירך בהמה שניד הנשה לא נוקר מתוכה אפילו בסני ישראל אחר, ואינו חוששים שמה יבוא אותו ישראל לאכול מן היד שהרי ניכר הנזיר בתוך אחר. (ש"ע י"ד סה, יא).
- טעם גיד הנשה / גיד הנשה עצמו אין בו טעם, ואם נפץ והתערב והתבשל עם בשר אחר - אינו אסור. כמסקנת הנמרא בפרק נזיר הנשה. (שם ספ"ה ט"ז).
- גיד הנשה של בהמה טמאה / האוכל גיד הנשה של בהמה טמאה - פסור, לפי שאין איסור גיד נהנה אלא כבהמה, וניזים אינם כפצץ בשר ולכן אינו נהנה כאוכל בשר טמאה. (רמב"ם, ספר קדושה, הלכות מאכלות אסורות, פ"ח ה"ה).

עיונים

- חולין שנשחטו בעזרה / איסור על שחיטה אכילה והנאה של חולין שנשחטו בעזרה אינו מבורר אם מקורו מן התורה (וראה רש"י) או מדברי חכמים, ומכל מקום איסור זה נסמך בחלקו לצינוי הכתוב בענין "בשר כשדה טריפה לא תאכלו" שענין בשר כשדה נפרש כבהמה אופנים, ובין השאר גם לענין כל בשר שנשחט חוץ למחיצתו (למקום הראוי לו). ומשום צירוף זה היה מקום לדברי ר' מאיר: אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך חולין שנשחטו בעזרה.
- אין בנידון בנותן טעם / ולכאורה תמונה מחלוקת כגון זו, כאשר אפשר לברר את העובדה אם יש או אין בהם טעם, אלא נראה כי מחלוקת זו קשורה בשאלה אם באיסור גיד הנשה נכלל גם הקונקות (ההמשך והפיצולים) של הנזיר שהן רכות ויש בהן וריא טעם. ואילו הנזיר עצמו - קשה ואין בו טעם בשר, ולכן הסבורים שקונקות בכלל ניר - סבורים שניד הנשה יש בו טעם, ואם אין קונקות בכלל - הרי אין בניד טעם (מה"ם חלאה זכן פירש הרשב"א בחולין).

ור' שמעון פוטר — לגמרי. ומהמה טמאה פטור — דקסטר: אין נגידין נותן טעם נשר, ומניד נמי פטור — דכי אזכריה רחמנא אנדי — היכל דנשרה מותר, דהיינו נהמה טהורה. דהכי משמע: גיד לא תאכל — הא נשר חלב, חלב טמאה לא הוהיר על גידה. והכי מפרשין לה צ"גיד הנשה" (שם קא, ח) ור' שמעון, הכי נמי דאסור גיד דטהורה אפילו נהגה — חלמח: "לא תאכלו" — איסור הנאה משמע, וכשהותרה נבילה נהגה — הוה לא הותרה לר' שמעון, ולאו בכלל נבילה היא. חלב לר' יהודה מותר, משום דקסטר יש נגידים נותן טעם, כדקתני: ר' יהודה מקיני שתיס, סילו הלכך: גיד נכלל נשר, וכשהותרה נבילה — הותרה גם היא. אלו ואלו — שירי דם הטלות הפנימיות הנשפכים על יסוד מערבי של מזנה החיטין, ושירי דם הטלות החיצונות הנשפכים על יסוד דרומי — ויאלין. מן היסוד לרצפה דרך שני נקדים קטנים, ומתערבין צלמה — סילו סהיה עובר כמיו. ויוצאין נחל קדרון — כמו "לנחל איתון" (דברים כג) — עמק. לגננים — גנלי ננות לזבל ומועלין בהן — כלומר: אסור להנות מהן נבל דמויס, מפני שהן של הקדש. מכל חוקים, דם מותר נהגה. כמים המתנסכין — שאסורות נהגה, שהרי קדש הן. שקדשו נכלי שרק וכתבי (שניות ל) "כל הנוגע בהם יקדש".

רַבִּי שְׁמֵעוֹן פּוֹטֵר. רַבִּי שְׁמֵעוֹן הֵכִי נִמִּי דְאִסֹּר בְּהִנָּאָה. דְּתַנִּיא: גִּיד הַנֶּשֶׁה מוֹתֵר בְּהִנָּאָה. דְּבַרִּי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שְׁמֵעוֹן אוֹסֵר.

ב יוהרי דם, דרחמנא אמר "כל נפש מכם לא תאכל דם", ותנן: "אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון, ונמכרין לגננין לזבל, ומועלין בו!" — שאני דם דאיחקש למים, דכתיב "לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים", מה מים מותרין — אף דם מותר. — ואימא כמים המתנסכים על גבי המזבח! — אמר רבי אבהו: "כמים" — רוב מים. מידי "רוב מים" כתיב? אלא אמר רב אשי: כמים הנשפכין! ולא כמים הניסכין. — ואימא כמים הנשפכין לפני עבודה זרה! — התם נמי ניסוך איקרי, דכתיב "ישתו יין נסיכם".

תוספות

ור' שמעון נמי מיסר בהנאה — משמע דההיא דהשולח ירך לנכרי — אתיא כר' יהודה. הקשה רבינו יצחק בן אשר: דהא ר' יהודה אית ליה בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (כ, א. ושם): דאסור ליתן להם מתנת חנם! ויש לומר: דהא אמר התם אם היה שכינו — מותר, מפני שהוא כמוכרו לו. הקשה רוב יצחק דאורליניש: היכי מצי אתי כר' יהודה? ור' יהודה אית ליה בפרק "גיד הנשה" (חולין ק, ב) דגיד הנשה אסור לבני נה, וקעבר דמוס "לפני עור לא תתן וגו'"! ואומר רבינו יצחק דלא קשה מידי, ולא קאסר אלא לבני יעקב דוקא, דקודם מתן תורה איקרו בני נה, דהא לא נישנית בסיני. ואם תאמר: תיקשי לחזוקיה מר' שמעון, דסבירא ליה דלא תאכלו איסור הנאה משמע, מדאסר גיד הנשה! ויש לומר: כיון דסבר אין בגידין בנותן טעם — סברא הוא, דכי אסור — בהנאה נמי אסור, דלא שייכא ביה אכילה. אי נמי: חזקה לא סבר כר' שמעון אלא כר' יהודה. דלכאורה נמי לא אתיא חזקה כר' מאיר, דלר' מאיר פשיטא לן לעיל מדאיצטריך למישרי נבילה דכל איסורים אסורים בהנאה, וכן לקמן (כג, ב) גבי יתיב ההוא מרבנן — פשיטא ליה לגמרא דלר' מאיר גמר מנבילה, והא דקאמר לקמן לימא כנתאי — היינו לר' אבהו, דחזקה לא מצי אתי ככולי עלמא.

והרי דם דרחמנא אמר — משמע דדם לא הוי בכלל בהמה, מדלא משני: כשהותרה בהמה — דמה נמי הותרה. וקשה לרבינו תם: דאמר ב"המוציא יין" (שבת עז, א. ושם) דם נבילה, בית הלל מטמא בית הלל אלא כשיש רביעית דם — הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כוית. אלמא: חשיב ליה כבשר! ותיריך רבינו יצחק: דהתם לאו משום דחשיב ליה כבשר, אלא יש שום פסוק דדרשינן מיניה דדם נבילות טמא, ומסברא משערינן ברביעית, כדאמר התם. אבל בלא ריבוי לא חשבינן דם כבשר. ובמעילה (יז, א. ושם) נמי מפיך דם השרץ מ"מה לכם הטמא" ומשרץ גופיה לא דעינן ליה.

מועלין בהן — מדרבנן, ולא מדאורייתא. דבסוף "הוציאו לו" (יומא נט, ב. ושם) אמר: אין לך דבר שנעשה מצותו ומועליים בו. ואומר רבינו יצחק: דבמעילה, בפרק "ולד הטאת" (יא, א) תנו רבנן: מועלים בדמים, דברי ר' מאיר ור' שמעון, וחכמים אומרים: אין מועלין, ופולגתתם אחר שיצא לנחל קדרון. דקודם זריקה קתני ר' שמעון התם דאין מועלין בו. והיה שם בספרים: מאי טעמא דמאן דאמר אין מועלין ולא גרסינן, דמאן דאמר — דאם כן הוה משמע דלר' מאיר ור' שמעון מועלין בו מן התורה. אלא הכי גרסינן: מאי טעמא אין מועלין, ואתמתינן קאי, דקתני דם בתחלה אין מועלין בו.

מה מים מותרים אף דם מותר — אף על גב דדם קדשים שאין נשפך כמים לא הוקש למים — מכל מקום, כיון דמשמע קרא בדם חולין דשר בהנאה, ולא תאכל דידיה היינו אכילה ולא הנאה — הוא הדין לדם קדשים. ואף על גב דאיכא תרי לאוי, חד לדם חולין וחד לדם קדשים — מכל מקום גילוי מילתא בעלמא הוא, דכולהו לאוי דדם הוי איסור אכילה דוקא.

ואימא כמים הניסכים על גבי המזבח — לא פריך למילף שיהא דם אסור בהנאה, דממילא ידעינן מ"לא תאכל" אלא כלומר: מהכא לא מצי למילף דשרי בהנאה.

מסורת הש"ס

ז. ירושלמי פסחים פ"ב ה"א. שם ערלה פ"ג ה"א. יקוט אהרי תפני.

ת. יומא נח, ב. עבודה זרה מד, א.

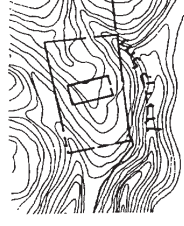
גרסות

מדי רוב מים בכתי"מ: מי כתיב רוב מים.

אלא אמר רב אשי בכתי"מ: רב אשי אמר.

החיים

נחל קדרון

במפה זו מסומן שטח הר הבית וכתוכו המקדש. ליד חומת הר הבית עובר נחל קדרון (אשר בתוכו זורם בין השאר גם מעין השילוח) מן השרטוט אפשר לראות כי חומת הר הבית עומדת ממש מעל מדרונו של הנחל, וכי המקום הטבעי להוצאת השפכים מן המקדש הוא אף עבר נחל קדרון.

אורה הלכה

הנאה בניד הנשה / ניד הנשה מותר בהנאה ואינו אסור באכילה. וכר' יהודה. (שו"ע יו"ד סה, י).

מעילה כרם הקדשים / דם הקדשים שיצא עם אמת המים לנחל קדרון אם נשתמוש ממנו שלא על ידי קנייתו מנוכר המקדש — מעלו בו. והראב"ח כתב שמעילה זו מוכרי סופרים כלכר. (רמב"ם, ספר עבודה, הלכות מעילה, פ"ב ה"א).

עיונים

כמים רוב מים / ומכך על ניקור המלה כפתה שנאמר כמים. משמעו כמים הירודים. ואם כן כותנה למים פתם הירודים לכל ולא לשאר דברים הכלולים בשם מים (יריע"ק).

כמים הניסכין / ואף שיש סבורים שניסוך המים אינו מן התורה. אין להקפיד כאן כי הכוונה היא למים האסורים בהנאה (כגון מי כיוור) ולא אמר מים הניסכין אלא לרוממה כלכר (מהר"ם פאה"ה).

מסורת הש"ס

- א. ירושלמי פסחים פ"ב ה"א. שם עולה פ"ג ה"א (ועין שם).
- ב. פסחים טו, א. כ, א. חולין לג, א. לו, ב.
- ג. ירושלמי פסחים פ"ב ה"א. שם עולה פ"ג ה"א (ועין שם).
- ד. עבודה זרה ו, א.
- ה. קידושין נו, ב. בבא קמא מ, א. ועין ירושלמי פסחים פ"ב ה"א. עולה פ"ג ה"א. שם עבודה זרה פ"ה ה"ב.
- ו. ילקוט משפטים פ"ט.

גרסות

- דכתיב לא תאכל בכת"י: דרשנא אמר לא תאכל. לכתיב בכת"י: לכבו.
- זה דם הקזה שהנפש יוצאה בכת"י ובר"ח: זה ל"ה שהנשמה יוצאה.

ושואלים: ולחזקיה שלדעתו "לא תאכל" משמעו איסור אכילה ולא איסור הנאה, למאי הלכתא איתקש [לצורך איוו הלכה הושווה] דם למים? שהרי לשיטתו אינו זקוק להקש זה לצורך היתר הנאותו! ומשיבים שהוא מפרשו כדברי ר' חייא בר אבא, דאמר ר' חייא בר אבא, דאמר ר' יוחנן: מנין לדם קדשים שאינו מכשיר דברי מאכל לקבל טומאה – שנאמר "לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים" (דברים י"ב, כד) ונלמד מכאן דם שנשפך כמים – מכשיר לטומאה, דם שאינו נשפך כמים אלא נורק על המזבח – אינו מכשיר.

א ועוד שואלים, והרי אבר מן החי, אבר שנתחך מיצור בערונו חי, דכתיב (שנאמר בו) "רק חזק לבלתי אכל הכי מן הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר" (שם כג) ותניא (ושנויה ברייתא): ר' נתן אומר: מנין שלא יושיט אדם כוס יין לגזיר האסור בשתיית יין וכן לא יושיט אבר מן החי לבני נח שאף בני נח אסורים באכילת אבר מן החי – תלמוד לומר "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד). שהמסייע לאדם להכשל באיסור הוא כמותו מכשול לפני עיור, ונדייק מכאן: כיון שאיסור נתינת אבר מן החי לנכרי הוא רק משני "לפני עור" נלמד כי הא [הרי-] לכלבים – שרי [מותר], ומשמע שאין בכך איסור הנאה, והרי נאמר "לא תאכל" ולשיטת ר' אבהו הרי זה אף איסור הנאה! ומשיבים: שאני [שונה] אבר מן החי, דאיתקש [שהושווה] בספוק לדם, שהרי נאמר "רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש" וכשם שהדם מותר בהנאה – אף אבר מן החי מותר בהנאה, ושואלים: אם כן לחזקיה שאינו סבור ש"לא תאכל" הוא איסור הנאה, למאי הלכתא איתקש [לצורך איוו הלכה הושווה] אבר מן החי לדם? ומשיבים: אמר לך [יכול היה לומר לך] חזקיה להפך, דם הוא דאיתקש [שהושווה] לאבר מן החי, ללמדנו: מה אבר מן החי – אסור אף דם מן החי אסור ואי זה – זה דם הקזה שהנפש יוצאה בו, שדם כזה נקרא דם היוצא מן החי ואסור אף לבני נח (ר"ח).

ב ועוד שואלים: והרי שור הנסקל דרשנא אמר [שהכתוב אמר] "וכי ינה שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור ומת, ומה שור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי" (שמות כ"א, כח) ותניא [ושנויה ברייתא] ממשמע שנאמר "סקול יסקל השור" אינו יודע שהיא נבלה? שהרי לא נשחט אלא נסקל, והרי נבלה אסורה באכילה! ואם כן מה תלמוד לומר "לא יאכל" שנאמר בו? אלא מגיד לך הכתוב שאף אם נשחטו לאחר שנגמא (נפסק) דינו לסקילה – אסור גם לא הספיקו לסקלו. אין לי אלא שאסור אותו השור באכילה, איסור הנאה מנין? תלמוד לומר "ובעל השור נקי". ושואלים: מאי משמע [כיצד משמע, מובן] ממילים אלה איסור הנאה? שמעון בן זומא אומר: הרי זה כאדם שאומר לחברו "יצא פלוני נקי מנכסיו" משמע: אין לו בהם הנאה של כלום דכתב "ובעל השור נקי" יודעים שיש בכך איסור הנאה, דאי [שאם] היינו צריכים ללמוד רק מ"לא יאכל", איסור אכילה – לא משמע, וקשה אף לשיטת חזקיה המסכים ש"לא יאכל" משמעו גם איסור הנאה! ומשיבים: לעולם "לא יאכל" – איסור אכילה ואיסור

ולחזקיה – דאמר לעיל איסור הנאה דתמן מ"לא יאכל" – הא לא תאכל ולא תאכלנו לא נשמע ליה הנאה. למאי הלכתא איתקש דם למים – לנשרייה נהנאה, ומהיכא תיתי לך דניתסרו? ומנינלה לא איתקנייה לחזקיה למאי אינטריך קרא נמשרייה, דאי כר' יהודה סבר – לגזרים ככתנן הוא דלחא, ואי כר' מאיר סבר לה – אינטריך להקדים תנינה דבר לנוכחיה דכרי. לא תאכל הנפש עם הבשר – נעוד שהנפש נז, בני נח כלסר להס אנר מן החי, דכתיב (בראשית ט) "אך גזר נפשנו דמו לא תאכלנו". לפני עור – אלמא: לא מיתסר אלף משום "לפני עור" לא תתן מכשול" אלל נהנאה אחריתו, כגון ללכז – שרי. לבלתי אכול הדם – סיפיה דקרא "לא תאכל הנפש וגו'. מה אבר מן החי אסור – נאסור האמור נז, אף דם מן החי – אסור נאסור האמור נז, כלומר: כרת משום דם גמור, מהו דתימא: "רק חזק לבלתי אכול הדם" – איחזנת מנרקך ומשאלך" דכתיב לעיל קלוי, ודס זניחה הוא דלסור, אלל דם הקזה מותר, ואיזה זה – כלומר: על איוו דם מן החי אסור משום דס, הא דם הנפש כתיב – על דם הקזה של נהמה שהנפש יוצא נז, יש ארבע מיני דמים נהיק, כדלמירין דכרייתו (כג, ח) – נחלה שותה, ולנסוק חקלה, ולחר כך נשחיר, וסופו שותה, יש מהן שאין הנשמה יוצאה נז, ויש מהן שהנשמה יוצאה נז, והתם תניא: איזהו דם היק? שהנשמה יוצאה נז – כל זמן שמקלה כו', שאם שחטו כו' – והכי אמר קרא: סקול יסקל השור, ואי לא סקלו – אף על פי כן לא יאכל את גזרו. איסור הנאה לא משמע – וקשיא אפילו לחזקיה, וכל שכן לר' אבהו.

א והרי אבר מן החי, דכתיב "לא תאכל הנפש עם הבשר", ותניא, ירבי נתן אומר: מנין שלא יושיט אדם כוס יין לגזיר, ואבר מן החי לבני נח – תלמוד לומר "ולפני עור לא תתן מכשול" הא לפלבים – שרי! – שאני אבר מן החי, דאיתקש לדם. דכתיב "רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש". ולחזקיה, למאי הלכתא איתקש אבר מן החי לדם? – אמר לך: דם הוא דאיתקש לאבר מן החי, מה אבר מן החי – אסור, אף דם מן החי אסור, ואי זה – זה דם הקזה, שהנפש יוצאה בו.

ב והרי שור הנסקל, דרשנא אמר "לא יאכל את בשרו". ותניא: ממשמע שנאמר "סקול יסקל השור" אינו יודע שהיא נבלה, ונבלה אסורה באכילה? ומה תלמוד לומר "לא יאכל" מגיד לך הכתוב, שאם שחטו לאחר שנגמא את דינו – אסור, אין לי אלא באכילה, בהנאה מניין? תלמוד לומר "ובעל השור נקי". מאי משמע? שמעון בן זומא אומר: כאדם שאומר לחבירו "יצא פלוני נקי מנכסיו" ואין לו בהם הנאה של כלום. טעמא – דכתב "ובעל השור נקי". דאי מ"לא יאכל" – איסור אכילה משמע, איסור הנאה – לא משמע! – לעולם "לא יאכל" – איסור אכילה ואיסור

א ועוד שואלים: והרי שור הנסקל דרשנא אמר [שהכתוב אמר] "וכי ינה שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור ומת, ומה שור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי" (שמות כ"א, כח) ותניא [ושנויה ברייתא] ממשמע שנאמר "סקול יסקל השור" אינו יודע שהיא נבלה? שהרי לא נשחט אלא נסקל, והרי נבלה אסורה באכילה! ואם כן מה תלמוד לומר "לא יאכל" שנאמר בו? אלא מגיד לך הכתוב שאף אם נשחטו לאחר שנגמא (נפסק) דינו לסקילה – אסור גם לא הספיקו לסקלו. אין לי אלא שאסור אותו השור באכילה, איסור הנאה מנין? תלמוד לומר "ובעל השור נקי". ושואלים: מאי משמע [כיצד משמע, מובן] ממילים אלה איסור הנאה? שמעון בן זומא אומר: הרי זה כאדם שאומר לחברו "יצא פלוני נקי מנכסיו" משמע: אין לו בהם הנאה של כלום דכתב "ובעל השור נקי" יודעים שיש בכך איסור הנאה, דאי [שאם] היינו צריכים ללמוד רק מ"לא יאכל", איסור אכילה – לא משמע, וקשה אף לשיטת חזקיה המסכים ש"לא יאכל" משמעו גם איסור הנאה! ומשיבים: לעולם "לא יאכל" – איסור אכילה ואיסור

ב ועוד שואלים: והרי שור הנסקל דרשנא אמר [שהכתוב אמר] "וכי ינה שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור ומת, ומה שור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי" (שמות כ"א, כח) ותניא [ושנויה ברייתא] ממשמע שנאמר "סקול יסקל השור" אינו יודע שהיא נבלה? שהרי לא נשחט אלא נסקל, והרי נבלה אסורה באכילה! ואם כן מה תלמוד לומר "לא יאכל" שנאמר בו? אלא מגיד לך הכתוב שאף אם נשחטו לאחר שנגמא (נפסק) דינו לסקילה – אסור גם לא הספיקו לסקלו. אין לי אלא שאסור אותו השור באכילה, איסור הנאה מנין? תלמוד לומר "ובעל השור נקי". ושואלים: מאי משמע [כיצד משמע, מובן] ממילים אלה איסור הנאה? שמעון בן זומא אומר: הרי זה כאדם שאומר לחברו "יצא פלוני נקי מנכסיו" משמע: אין לו בהם הנאה של כלום דכתב "ובעל השור נקי" יודעים שיש בכך איסור הנאה, דאי [שאם] היינו צריכים ללמוד רק מ"לא יאכל", איסור אכילה – לא משמע, וקשה אף לשיטת חזקיה המסכים ש"לא יאכל" משמעו גם איסור הנאה! ומשיבים: לעולם "לא יאכל" – איסור אכילה ואיסור

עיונים

כוס יין לגזיר / ואף שהדבר שייך גם באיסורים אחרים, נקט דוגמאות אלה משום שכיון שהכל שותים, מצוי שישכח הגזיר אה נדרו ויבוא לשתות מן היין אם יושיטוהו לו (תוס').

לפני עור / האיסור הכתוב בתורה "לפני עור לא תתן מכשול" נתפרש בהרחבה מרובה בדברי חכמים, שהרחיבו משמעותו לכל דבר שיש בו משום נתינת מכשול – בכל צורה ודרך, לפני אדם העשוי להכשל בו. אחר הצדדים המעשים של הרחבה זו הוא האיסור לסייע לאדם לעבור עברה. אלא שהנבילו חכמים את הדבר שאיסור זה הוא בעיקר ב"תרי עברי נהרא" ולמעשה – כאשר הסיוע הזה יש בו ממש, כאשר ללא הסיוע לא היה אותו אדם יכול לעבור עברה זו.

לפני עור / רם הקזה, רם הקזה, כשחוא יוצא בקלות – חייבים אוכליו כרת משום דם. וירביבים, ספר קדושה, הלכות מאכלות אסורות, פ"ו ה"ג.

שור הנסקל / כשר שור שנהוה לפסילה אסור באכילה ובנהגה, אפילו שחטוהו לפני שהפסיקו לסקלו. כנפרא כאן.

(שם פ"ד הכ"ב).

להגן תנאי – ונצטק קחל פרק "שור שנגח" (חל, ג, וונג, ח) דמפקי ליה להאי נקי לדרשא אחרינא, לאשמעינן דהס פטור מחזי כופר, דקאמר: נקי מחזי כופר אם המית איש. דלילו מועד נשאל כופר שלם, והתם – אפילו תני כופר לא תמס, וליכא דמפקי ליה לדמי וולדות, אם נגח אשה הרה וילאלו ילדיה. ואידך –

דמפקא ליה הלאת עור ונקי. את לא דריש – לרינוויא, דסנר לה כשמעון העמסוני, פתיה כל אתים שנתורה לרבות, כיון שהגיע ל"את ה' אלהיך תירא" אמר: מה חרנה לירא עמו? פירש מכולן, וחזר בו וכל רינינון שדרש. מתנהא ללו לרנוויא אתא – כולוה נמי ללו לרנווי אתו. לרבות תלמידי חכמים – שיהא מורא רנך כמורא שמים. ולא יצבע בו – כגון נקליי אנונים, שהאמר אסור משום ערלה כפרי עלמו. ולא ידליק בו את הגר – כגון שנתן של ערלה, והשתא דכתיבי הני קראי – לאסריה. לכם – דמשמע תירא, לחזי אתא.

הוספות

סלקא דעתך אמינא בשרו אין עורו – לא – ואם תאמר: לישתוק מעורו ומבשרו! ויש לומר: דאיצטריך בשרו, אף על גב דעבדיה כעין בשר. ומאן דלית ליה הא דרשה בפרק "שור שנגח ארבעה ומשה" (דבשה קמא מא, א) – אתא לדרשא אחרינא. מנין שלא יצבע – ואם תאמר: כיון דנפקא לן דאסור בהנאה, אמאי איצטריך לאסור צביעה והדלקה? ואומר ריבנו יצחק: דסלקא דעתך דצביעה לא חשיב הנהא, דלא הוי אלא חוותא בעלמא, כדאמר ב"הגול" (שם קא, א. ושם) אהך מילתא נופא. וכן הדלקה, סלקא דעתך דשוריא, וכן דהוי דרך ביעורו. ולמאן דאמר אין שבה עצים בפת, דשרי עצים בהדלקה – הא דאסור קרא הכא היינו בשמן, דהוי נעין כשדולק כנו. אבל עצים – אלא בעין הנחלים, והשלחת בא מן הנחלים. ואם תאמר: אמאי איצטריך קרא גבי תרומה טמאה להתיר? דרשינן: "לך" – שלך תהא השקיקה תחת תבשילך. דהכא איצטריך קרא למיסודי ויש לומר: דסלקא דעתך דנילך

הנאה משמע. ובעל השור נקי – להנאת עורו הוא דאתא. ואיצטריך, סלקא דעתך אמינא: "לא יאכל את בשרו" כתיב, בשרו – אין, עורו – לא, קא משמע לן. ולהנהך תנאי דמפקי ליה להאי קרא לדרשה אחרינא, לחצי כופר ולדמי וולדות, הנאת עורו מנא לה? – נפקא להו מ"את בשרו" – את הטפל לבשרו. – ואידך: "את" לא דריש. כדתניא: "שמעון העמסוני, ואמרי לה נחמיה העמסוני, היה דורש כל אתים שבתורה. כיון שהגיע ל"את ה' אלהיך תירא" – פירש. אמרו לו תלמידיו: רבי, כל אתים שדרשת מה תהא עליהו? – אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך אני מקבל שכר על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ודרש: "את ה' אלהיך תירא" – לרבות תלמידי חכמים.

והרי ערלה, דרחמנא אמר ערלים לא יאכל. ותניא: "ערלים לא יאכל" – אין לי אלא איסור אכילה, מנין שלא יהנה ממנו, שלא יצבע בו, ולא ידליק בו את הנר? תלמוד לומר "וערלתם ערלתו. ערלים לא יאכל" – לרבות את כולם. טעמא – דכתב רחמנא "וערלתם ערלתו ערלים", הא לאו הכי – הוה אמינא איסור אכילה – משמע, איסור הנאה – לא משמע! – לעולם "לא יאכל משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה, ושאינה תם דכתיב "לכם". ואיצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתב "לכם" – שלכם יהא קמשמע לן. ואלא השתא דכתיבי הנהך קראי, "לכם" למה לי? – לכדתניא: "לכם" – לרבות את הנטוע

ממעשר הקל, דאסור ביה הבערה, דכתיב "לא בערתי ממנו" כדאמר בפרק "במה מדליקין" (שבת כה, א. ושם): ומה מעשר הקל אמרה תורה וכו'.

לכם למה לי לכדתניא – הקשה הרבנו יצחק מקורבל: אמאי איצטריך שלשה ערלים? ליכתוב תרי ערלים לצביעה והדלקה, ועל כרחך אתיא "לכם" לנטוע לרבים. דאי להיתר הדלקה אתא – לא לכתוב לכם, ולא חד מהנך ערלים, ונאסור מ"לא יאכל" הנהא, ומחד ערלים צביעה. ולהדלקה אין קרא לאסור. ואין לומר דמ"לא יאכל" משמע לאסור אפילו צביעה והדלקה, ואי הוה כתיב לא יאכל וחד ערלים – הוה אסרינן מ"לא יאכל" כלי הנהא, וערלים לשום דרשה והא דמצרכינן קראי לצביעה והדלקה – היינו משום דכתב "לכם" דלכם משמע להתיר כל הנאה. ולהכי, אי הוה כתיב שור ערלים ולכם – הוה שרינן הדלקה. אי אפשר לומר כן, דמ"לא יאכל" לא שמעינן צביעה, דהא חוותא בעלמא הוא, כדאמר ב"הגול" (בבא קמא קא, א. ושם).

[שאם יעלה על דעתך לומר] הואיל וכתב לכם כפי שדורשים "לכם" בכל מקום שלכם יהא ומשמעו: מותר בהנאה, על כן קא משמע לן [השמיני לנן] שהוא אסור בהנאה, ושואלים: ואלא השתא דכתיבי הנהך קראי [ואלא עכשיו שכתובים מקראות אלה] אם כן "לכם" למה לי? והרי אין למדים מכאן דבר! ומשיבים שדרוש בסו"ה זה לכדתניא [כפי ששינונו בבביתא]: "לכם" לרבות את הנטוע

הנאה משמע. ובעל השור נקי" להנאת עורו הוא דאתא [שבא], ללמדנו שאף עור השור הנסקל אסור בהנאה. ואיצטריך [והיה צריך] לפרש דבר זה, כי סלקא דעתך אמינא [עולה על דעתך לומר] "לא יאכל את בשרו" כתיב [נאמר] והיינו מדייקים: בשרו – אין – בשרו – לא על כן קא משמע לן [השמיני לנן] שאף עורו אסור בהנאה, ושואלים: ולהנהך תנאי דמפקי ליה להאי קרא לדרשה אחרינא [ולא אתם תנאים המוציאים אותו את הפסוק הזה "בעל השור נקי" לדרשה אחרת] כגון לענין לילמד ששור תם פטורים בעליו משלום חצי כופר אם הרג השור איש או נגח אשה והפילה אם כן איסור הנאת עורו מנא להו? [מניין להם?] ומשיבים: ונפקא להו [יוצא להם] ענין זה מלשון "ולא יאכל את בשרו" ומיתור הלשון "את" למדים ריבוי ותוספת, ומשמעו את הטפל לבשרו והוא העור, כשם שאסור הבער כן אסור העור הטפל לו, ושואלים: ואידך [והאחר] הלומד הלכה זו מ"בעל השור נקי" כיצד דורש הוא את התוספת "את"? ומשיבים חכם זה "את" כמלה המלמדת על תוספת וריבוי לא דריש [אינו דורש] וסבור שהוא חלק טבעי ממבנה המשפט ואין ללמוד ממנו דבר, וכפי ששינונו בבביתא: שמעון העמסוני, ואמרי לה [ויש אומרים] שהיה זה נחמיה העמסוני, היה דורש כל אתים שבתורה במשמעות של תוספת וריבוי, כיון שהגיע ל"את ה' אלהיך תירא אותו תעבוד ובשמו תשבוע" (דברים י, כ) פירש ואמר שהוא חזר בו מדרך דרש זו שהרי אינו יכול להוסיף גם בפסוק זה, שלכאורה יש בו תוספת, עוד דבר נוסף על ה' עצמו. אמרו לו תלמידיו: רבי כל אתים שדרשת מה תהא עליהו? והרי כל הזמן דרשת "את" כתוספת ועכשיו חזרו אחת בך מכל אלה? אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך אני מקבל שכר על הפרישה מלדרוש דרשות אלה, משום החשיבות שבדבר, עד שבא ר' עקיבא ודרש: "את ה' אלוהיך תירא" אפשר לראות אף בכך לשון ריבוי: לרבות תלמידי חכמים, שאדם מצווה לירא אותם, ומכל מקום ללמדנו מכאן ששמעון העמסוני לפחות חזר בו ואיננו דורש עוד "את" כלשון ריבוי.

ועד מקשים. והרי ערלה דרחמנא אמר (שהכתוב אמר) "וכי תבוא אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" (ויקרא יט, כג) ותניא [ושנינו] "ערלים לא יאכל" – אין לי אלא איסור אכילה, מנין שאף לא יהנה ממנו הנאה אחרת כגון שלא יצבע בו בצבע היוצא מן הפירות, ולא ידליק בו בשמנו את הנר? תלמוד לומר "וערלתם ערלתו ערלים לא יאכל" – לרבות את כל הנאות כולם. וגדייק: הטעם דוקא דכתב רחמנא [המקרא] "וערלתם ערלתו ערלים" שהוא לשון הרחקה כטולה הא לאו הכי – הוה אמינא [הרי אם לא כך – הייתי אומר] איסור אכילה – משמע מכאן, איסור הנאה – לא משמע, וקשה אפילו לחזקיה! ודוחים: לעולם "לא יאכל" משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה, ושאינה תם דכתיב "לכם" [שנאמר "ערלים יהיה לכם"] ללמוד מכאן היתר הנאה, ואיצטריך [והוצרך הכתוב] לכתוב "וערלתם ערלתו" סלקא דעתך אמינא שלכם יהא ומשמעו: מותר בהנאה, על כן קא משמע לן [השמיני לנן] שהוא אסור בהנאה, ושואלים: ואלא עכשיו שכתובים מקראות אלה] אם כן "לכם" למה לי? והרי אין למדים מכאן דבר! ומשיבים שדרוש בסו"ה זה לכדתניא [כפי ששינונו בבביתא]: "לכם" לרבות את הנטוע

חזר בו ואיננו דורש עוד "את" כלשון ריבוי. ועד מקשים. והרי ערלה דרחמנא אמר (שהכתוב אמר) "וכי תבוא אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" (ויקרא יט, כג) ותניא [ושנינו] "ערלים לא יאכל" – אין לי אלא איסור אכילה, מנין שאף לא יהנה ממנו הנאה אחרת כגון שלא יצבע בו בצבע היוצא מן הפירות, ולא ידליק בו בשמנו את הנר? תלמוד לומר "וערלתם ערלתו ערלים לא יאכל" – לרבות את כל הנאות כולם. וגדייק: הטעם דוקא דכתב רחמנא [המקרא] "וערלתם ערלתו ערלים" שהוא לשון הרחקה כטולה הא לאו הכי – הוה אמינא [הרי אם לא כך – הייתי אומר] איסור אכילה – משמע מכאן, איסור הנאה – לא משמע, וקשה אפילו לחזקיה! ודוחים: לעולם "לא יאכל" משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה, ושאינה תם דכתיב "לכם" [שנאמר "ערלים יהיה לכם"] ללמוד מכאן היתר הנאה, ואיצטריך [והוצרך הכתוב] לכתוב "וערלתם ערלתו" סלקא דעתך אמינא שלכם יהא ומשמעו: מותר בהנאה, על כן קא משמע לן [השמיני לנן] שהוא אסור בהנאה, ושואלים: ואלא עכשיו שכתובים מקראות אלה] אם כן "לכם" למה לי? והרי אין למדים מכאן דבר! ומשיבים שדרוש בסו"ה זה לכדתניא [כפי ששינונו בבביתא]: "לכם" לרבות את הנטוע

אזרח ההלכה

הנאת ערלה / מירת אינו שהוא ערלה אסורים באכילה ובהנאה. בבביתא כגון. (שוע"י יו"ד רצז, א.)
הנטוע לרבים / הנטוע אינו עכור הרבים בחור שדחו – חייב בערלה.
ואם היה זה בחור לארץ – ספור מן הערלה.

(שם סעיף כה.)

מסורת הש"ס

- ז. נזיר סה, ב. סוטה יו, א. קידושין נו, א.
- בבא קמא מא, ב. מנחות יא, ב. בכורות ו, ב. גדה לה, א.
- ז. בבא קמא מא, א.
- קידושין נו, א. בכורות ו, ב. חגיגה יב, א. ועין ירושלמי בכורות פ"ט ה"ג. שם סוטה פ"ה ה"ה.
- במב"ר ס"ו, תנחומא בראשית א, ילקוט ואתתנו תתמד.
- ילקוט קדושים תרפו.
- קידושין נו, ב. בבא קמא קא, א. תורת כהנים קדושים פ"ה.

גרסות

- ר' עקיבא ודרש בכת"ו וע"י ר' עקיבא ולימד, ושאינה תם דכתיב לכם ככתי"ו ובמקורות חסר משפט זה.
- דכתיבי הני קראו ככתי"ו: רכתב רחמנא תרי קראי, לרבות ככתי"ו: לחביא.